

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

The place where streams seek ground. Towards a new territorial governmentality: the meaning and usage of the concept of territorial cohesion in the European Union

Hissink Muller, B.M.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hissink Muller, B. M. (2013). *The place where streams seek ground. Towards a new territorial governmentality: the meaning and usage of the concept of territorial cohesion in the European Union.*

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Introductie

De discoursanalyse van territoriale cohesie

Een fronetisch pad langs drie wegen

a. De etherische orde van territoriale cohesie betekenissen en kennissen

b. De aardse chaos van de machtspraktijken van het concept

c. De hermeneutische horizon van het concept

Kritiek op territoriale cohesie expertise

Conclusie van het filosofische veldwerk over het concept territoriale cohesie

Introductie

De samenvatting van dit planologieproefschrift presenteert filosofisch veldwerk over het concept territoriale cohesie. Op het eerste gezicht heeft territoriale cohesie een simpele betekenis, zoiets als 'een geheel vormen in relatie met het eigendom van een gebied'. Echter, zulk een brede betekenis laat veel open, en dat is waar dit onderzoek begint.

De verwarring over territoriale cohesie komt hierbij ook van zijn complexe en onzekere maar desondanks gepromote gebruik in de Europese Unie, een context waar "alles stroomt", aangezien de organisatie beschreven kan worden als een structuur met meerdere niveaus, zonder machtscentrum, waar heterogene instituties nauw samenwerken, en ook met vele informele werkwijzen. Het concept kwam hierbij op het toneel van Europese ruimtelijke planning op – let wel, de Europese Unie heeft hiervoor geen bevoegdheid – en verscheen daarna officieel op het toneel van de Europese Verdragen, dat de Europese Unie haar bevoegdheden geeft, en op het formele toneel van het Europese Cohesiebeleid (deze tonelen worden hieronder uitgelegd). De hoofdvraag van dit proefschrift is dan breed maar fundamenteel en voor lang onbeantwoord: wat is de betekenis en het gebruik van het concept territoriale cohesie in the Europese Unie?

Om deze vraag te beantwoorden is dit onderzoek uitgevoerd met een Foucaultiaanse houding die stelt dat territoriale cohesie betekenis en gebruik elkaar wederzijds beïnvloeden. Abstract gezegd: je kunt enkel besturen als je weet wat je bestuurt, vandaar de behoefte van bestuur aan kennis, en je kunt enkel een "bepaald iets" kennen en daarom enkel kennen met een focus, vandaar de behoefte van kennis aan directie.

Daarom onderzoekt dit onderzoek niet wat we geprogrammeerd zijn te zien (bijv. soevereiniteit), maar wijzen deze programma's ons enkel op de handelingssferen waarin machtsrelaties veranderen. Dat wil zeggen, we vragen ons ook af wat daadwerkelijk gebeurt als het bevoegdheden (*auctoritas*), beleid (*potestas*), fondsen (*pecunia*), en *framing* (*politique spirituelle*) betreft in het geval van territoriale cohesie. Aangezien gesteld kan worden dat het denken (van experts) een hoofdrol speelt in de relaties tussen betekenis en kennis aan de ene kant en macht aan de andere kant, door bestuur en het bestuurde te verbinden, richt dit onderzoek zich op het territoriale cohesie discours als zijn onderzoeksobject.

De discoursanalyse van territoriale cohesie

Een fronetisch pad langs drie wegen

Vanaf het vertrekpunt van Europese ruimtelijke planning neemt de discoursanalyse van dit onderzoek een fronetisch pad door de status van waarden en belangen te bestuderen in het geval van territoriale cohesie. Daarbij wordt 'discours' gedefinieerd als een kennissysteem en daaraan verbonden praktijken, een geheel dat functioneert als een tactisch element in een veld van krachtrelaties. Zodoende houdt de analyse van

het territoriale cohesie discours een concrete studie van rationaliteit en macht constructie in, dit door een interpretatieve zoektocht naar betekenis, en wel op drie manieren: i) wat zijn territoriale cohesie betekenissen en kennissen, ii) hoe wordt het concept gebruikt, en iii) hoe relateren deze kanten? Deze wegen brengen dan de “etherische orde”, de “aardse chaos”, en de “hermeneutisch horizon” van territoriale cohesie in kaart. Dit drievoudige pad leidt naar een ondervragen van, simpel gesteld, de vervlechting van de wetenschappelijke en politieke agenda’s van het concept.

a De etherische orde van territoriale cohesie betekenissen en kennissen

Territoriale cohesie lijkt niet zozeer een gebrek te hebben aan betekenis, want er zijn vele definities van het concept – misschien zelfs te veel. Voorbeelden hiervan zijn: economische cohesie tussen territoria, de territoriale dimensie van duurzame ontwikkeling, gelijke toegang tot Diensten van Algemeen (Economisch) Belang, evenwichtige regionale ontwikkeling, horizontale coördinatie van Europees beleid, nationale territoriale ontwikkeling, en een nieuwe territoriale denkwijze. Om de “etherische orde” van territoriale cohesie te structureren kan het grote aantal van zulke definities gecategoriseerd worden met behulp van zeven betekenissoorten, vier meer inhoudelijke (i.e. beschrijvende, normatieve, beleidsdoelen, instrumentele) en drie meer technische (i.e. beleidscoherentie, ruimtelijke planning, territoriale ‘*governmentality*’ (Foucault, 1980, in Burchell&Gordon&Miller, 1991)). Dit leidt tot een taxonomie van territoriale cohesie semantiek met verschillende soorten betekenissen (i.e. *Sinn*) boven de dan gegroepeerde verschillende definities (i.e. *Bedeutung*).

Bovendien hebben al deze betekenissen vier gemeenschappelijke kenmerken: i) de vraag welke territoriale eenheden het betreft, ii) de zeldzame behandeling van relaties tussen territoriale niveaus, en zowel de uitsluiting van ii) politiek als iv) tastbaarheid. Het eerste kenmerk wil simpelweg zeggen dat als we het over territoriale cohesie hebben het de vraag is of het over steden, regio’s, lidstaten, of de Europese Unie gaat. Deze vraag hoeft trouwens niet (hetzelfde) beantwoord te worden. Als we het daarentegen over territoriale niveaus hebben dan zijn we al bij de grens aanbeland, we hebben het dan bijna niet meer over territoriale cohesie. In vergelijking met deze twee kenmerken geven de andere twee duidelijkere grenzen aan: we kunnen het niet tegelijkertijd over politiek en territoriale cohesie hebben (i.e. we kunnen het over het evenwicht of zelfs de spanning tussen beleidsdoelen hebben, maar niet over de organisatie die deze doelen stelt en ook niet over staatsvormen bijvoorbeeld). Ook kunnen we het niet tegelijkertijd hebben over territoriale cohesie en dingen waartegen we (letterlijk) ons hoofd kunnen stoten. Oftewel, net zoals de zeven soorten van betekenis de *common ground* van territoriale cohesie betekenis structureren, zo omlijnen deze vier kenmerken het.

De semantiek van de *common ground* van betekenis verklaart niet alleen bepaalde kennis als zijnde geldige territoriale cohesie kennis, maar kadert deze kennis ook in. In de structuur van zeven kennissoorten (i.e. dezelfde soorten als de zeven *Sinn*) kunnen kennisclaims vervolgens het totaal van alle eigenschappen uitdrukken dat iets moet hebben om territoriale cohesie genoemd te worden (i.e. zijn intensie) ofwel de verzameling van dingen die feitelijk territoriale cohesie zijn (i.e. zijn extensie). Echter, er verschijnen enkel beschrijvende, normatieve, en beleidsdoelintensies, zoals, respectievelijk, die over de lagenbenadering, gelijke kansen, en een beleidshypercube. Intensionele fragmenten van territoriale *governmentalities* verschijnen ook, deze kunnen bijvoorbeeld denkwijzen worden die gedetailleerde ruimtelijke kennis verbinden met territoriaal besturen. Daarnaast komen kennisclaims naar voren die de deur openen voor het kennisstelsel van ruimtelijke planning dat dan in territoriale cohesie overgezet kan worden. Let wel, deze fragmenten en “opengezette deur” zijn zelf geen kennisclaims – zulke claims komen zelden voor.

Desondanks komt uit de claims op territoriale cohesie kennis een specifieke ‘*gaze*’ (Fairclough, 2003: 129) naar voren, een blik die op een specifieke manier naar een bepaald deel van de wereld kijkt. Dit is geen heldere en onbeweeglijke blik, maar meer een caleidoscoop met bepaalde overheersende stukjes (bijv. kwantitatieve beschrijvingen, sociale/liberale idealen, economisch bedachte beleidsdoelen). De overeenkomsten tussen deze stukjes kunnen zelfs meer aangeven. In de lijn van de vier semantische kenmerken van het concept kunnen ze namelijk aangeven wat de territoriale cohesie blik kan worden: een systeem van kennis over de apolitieke en

tastbare wereld die wordt bekeken door een relationeel en totaliserend perspectief met een focus van (staats-) bestuur en beleid.

Zowel territoriale cohesie definities als kennisclaims zijn proposities van het concept, en samen vormen ze zijn “etherische orde”. Deze orde kunnen we nu dus weergeven met een omlinjende en gestructureerde kaart van territoriale cohesie betekenis en een indicatieve kaart van de territoriale cohesie kennis. Samen geven ze dan de lagen aan waarin de territoriale cohesievormen, -objecten, en -grenzen van politiek gevormd worden.

b De aardse chaos van de machtspraktijken van het concept

Net zoals bij de betekenis van territoriale cohesie lijkt er geen gebrek te zijn aan een manier waarop het concept wordt gebruikt, want dat wordt het voor vele zaken – en weer zo veel dat het te veel zou kunnen zijn. Uit de verhalen in en over machtspraktijken kunnen namelijk vele stellingnames van het concept gereconstrueerd worden. Echter, de posities van deze stellingnames lijken daarbij wel enigszins geconcentreerd te zijn, want die aangaande evenwicht, diensten, territoriale specificiteiten, coördinatie, en de territoriale dimensie bepalen het meest de agenda. De vraag is dan hoe ze dat doen.

De hierboven genoemde programma's (i.e. juridische over bevoegdheden, administratieve over beleid, financiële over fondsen, en geestelijke over gedachten) richten ons namelijk op de handelingsferen waarin deze posities worden ingenomen. Deze leiden ons vervolgens tot vier gebieden die het hele veld van territoriale cohesie gebruik structureren: i) de Intergouvernementele Conferenties (IGCs) (*auctoritas*), ii) het proces van en na het Europese Ruimtelijke Ontwikkelingsperspectief (EROP) (informele *potestas*, want de Europese Unie heeft geen bevoegdheid voor ruimtelijke planning), iii) Regionaal-/Cohesiebeleid (formele *potestas*), en iv) de Europese Fondsen (*pecunia*); *politique spirituelle* komt meer terug in territoriale cohesie betekenis, kennis, en zijn discours. Territoriale cohesie, en dus ook de posities die het meest haar agenda bepalen, spelen daardoor een rol in, respectievelijk, het toevoegen van Europese bevoegdheden, de promotie van Europese ruimtelijke planning, de inhoudelijke uitbreiding van het Regionaal-/Cohesiebeleid, en/of het kanaliseren van Europese fondsen. In deze veranderende machtsrelaties kan dan elke positie die met het concept wordt ingenomen neigingen mobiliseren (bijv. vooroordelen), dit met een *metanarrative* voor waarover territoriale cohesie gaat en dus waarover besloten moet worden.

Er verschijnen te veel kleine gevechten in deze gebruiksgebieden om hier op te noemen. Daarom volgen hieronder per gebruiksgebied enkel de hoofdconclusies, gezien vanuit het vertrekpunt van dit onderzoek (i.e. Europese ruimtelijke planning), voordat deze conclusies, en dus de gebieden, verbonden worden. Uit het IGCs gebruiksgebied komt dan een drievoudig betwist gebruik van het concept naar voren: i) voor of tegen een Europese bevoegdheid voor territoriale cohesie beleid, ii) voor of tegen een Europese bevoegdheid voor ruimtelijke planning, en iii) voor of tegen een overlap van of relatie tussen beide. Deze geschillen in de IGCs filteren aldus hoe het concept mag verschijnen (i.e. informeel van formeel gebruik).

In het gebruiksgebied van het proces van en na het EROP is er daarentegen geen betwist gebruik van het concept, enkel promotie van territoriale cohesie. Dat wil zeggen, territoriale cohesie wordt enkel gebruikt om kwesties van Europese ruimtelijke planning op de agenda te zetten. Je zou daarom kunnen zeggen dat het concept simpelweg gebruikt wordt om Europese ruimtelijke planning op vele manieren te promoten. Dit staat natuurlijk op gespannen voet met de hierboven genoemde twisten in het IGCs gebruiksgebied. Desondanks levert het proces van en na het EROP zodoende bijna alle territoriale cohesie inhoud, en dus bakent dit gebied informeel de inhoudelijke grenzen af voor het mogelijke gebruik van het concept (bijv. policentrisme of territoriaal kapitaal, ruimtelijke ontwikkeling of territoriale *governance*).

Het gebruiksgebied van het Regionaal-/Cohesiebeleid bakent het formele gebruik van territoriale cohesie in Europees beleid af. Wat minder voor de hand liggend is, is dat het hierbij de uitbreiding van het handelingsgebied van Regionaal-/Cohesiebeleid promoot, dit door een combinatie van een zwerftocht langs de officiële grenzen getrokken voor het gebruik van het concept en *cherry-picking* uit het informele proces van en na het EROP. Dit gaat dus om de vraag waarvoor territoriale cohesie nu precies een bevoegdheid geeft (kijk naar de IGCs; bijv. diensten of zelfs beleidscoördinatie) en welke inhoud uit Europese ruimtelijke planning bruikbaar

is voor Regionaal-/Cohesiebeleid (kijk naar het proces van en na het EROP; bijv. een balanceren van economie-samenleving-milieu, informele samenwerking)?

Het gebruiksgebied van de Europese Fondsen resoneert de andere drie gebruiksgebieden met zijn financiële concretisering. Dit gebeurt met een guerrilla-achtige opstelling voor territoriale cohesie. Dat wil zeggen, in de Europese fondsen zou het concept verward kunnen zijn in een rommelige asymmetrische strijd. Het gebruik ervan lijkt immers opportunistisch, ook lijkt het zowel een scheuren als overcompliceren te riskeren, en dit terwijl een kanaliseren van Europese fondsen *via* het concept in vijfvoud betwist wordt. Deze kenmerken worden hieronder kort uiteengezet, beginnend bij het opportunisme in het gebruik van het concept. Dit opportunisme wordt aangegeven door de vele verschillende belangen (bijv. van perifere regio's, territoriale samenwerking) die soms terugkomen onder het vaandel van het concept, weerstand krijgen of niet, en altijd ook gepromoot worden zonder het gebruik van territoriale cohesie. Voor deze belangen zou het gebruik van het concept dus niets meer kunnen zijn dan een van de vele mogelijkheden om meer financiering te krijgen door bepaalde belangen in de Europese fondsen te versterken of dit handelingsgebied met ze uit te breiden. Het scheuringsrisico komt vervolgens van de enige plek van het formele gebruik van het concept in de Europese Fondsen (tot en met het begin van 2006): het Plattelandontwikkelingsfonds. De geldstromen hieruit gaan vooral naar andere gebieden dan die waar de geldstromen naar toe gaan uit de meer stedelijke Structuurfondsen, zoals het Cohesiefonds en het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), waarvoor territoriale cohesie ook gebruikt wordt (zoals bijvoorbeeld vermeld in het Regionaal-/Cohesiebeleid). Het gebruik van territoriale cohesie in beide zou het concept wel eens financieel kunnen scheuren doordat deze fondsen hun geld zo ver uit elkaar laten stromen. Het risico van overcomplicering komt, op zijn beurt, dan niet zozeer door de steeds grotere variatie in belangen waarvoor het concept gebruikt wordt, maar doordat vaak nadruk wordt gelegd op de inhoudelijke coördinatie tussen deze belangen, zelfs tussen landbouw en ander beleid, waardoor de complexiteit dus toeneemt. Deze problemen van het opportunisme, het scheuren en overcompliceren spelen ook een rol in het vijfvoudig betwiste kanaliseren van Europese financiering *via* territoriale cohesie. Hierover wordt namelijk wel gedebatteerd, maar veel werkt effectueer tegen: i) de strijd tussen zowel bestaand als wenselijk gebruik van het concept, ii) de in/formaliteit ervan, iii) hun guerrilla-achtige situatie, iv) de onzekerheid of het concept wel invloed heeft, en iv) dat het gebruiksgebied van de Europese Fondsen geen rol speelt in financiële transacties. De financiële slagkracht van het concept lijkt dus twijfelachtig, zelfs indien de IGCs de formele grondslag voor zijn gebruik zouden verbreden en verstevigen.

Toch kunnen we uit deze vier kaarten de "aardse chaos" van territoriale cohesie opmaken, ze tonen immers het gebruik van het concept. Dit maakt het ook mogelijk de vier kaarten samen te voegen om een indicatie te geven van het hele gebruiksveld van territoriale cohesie en te overdenken wat zijn *topical* orde inhoudt. Tussen de gebruiksgebieden kunnen dan vele verbindingen gelegd worden. Echter, zonder een bepaald gezichtspunt om hiermee te beginnen (bijv. van een partijdige actor zoals een nationale overheid) is het lastig om een overzicht te geven.

Gelukkig kan een *birds-eye view* een abstracter overzicht geven. Territoriale cohesie staat dan voor een strijdtoneel van een corridor tussen verschillende handelingsgebieden. Het concept onderscheidt zich als een driesprong van zijn context, een driesprong tussen de Europese ruimtelijke planning, het Regionaal-/Cohesiebeleid, en de Europese Fondsen en hun wazige streep uit de IGCs voor wat informeel en formeel is. Twee kenmerken van het concept maken dit beeld echter complexer: i) het concept is niet alleen te plaatsen tussen deze gebieden, maar is er ook in te plaatsen en ii) het concept is niet alleen te plaatsen, maar verplaatst zich ook door de veranderingen in territoriale cohesie posities. Het concept is dus een driesprong die zich over verschillende machtspraktijken beweegt.

In een context waarin "alles stroomt" zou de *topical* orde van territoriale cohesie hierdoor wel eens selectief institutionele ruimtes kunnen gaan reorganiseren. Het gebruik van het concept zou namelijk een onduidelijke symbiose van Europese ruimtelijke planning en Regionaal-/Cohesiebeleid te weeg kunnen brengen, omdat hun posities immers in het gebruik van territoriale cohesie overlappen. Dit onderwerpt Europese ruimtelijke planning wel aan Regionaal-/Cohesiebeleid door hun verschil in status en stelt het bloot aan *cherry-picking*.

Het gebruik van territoriale cohesie zou op het Europese niveau ook gepaard kunnen gaan met zowel informeel als formeel gecoördineerde arrangementen aangezien het niet duidelijk is wie voor wat een bevoegdheid krijgt, en met flexibiliteit in management aangezien verscheidene werkwijzen uit de verschillende handelingsgebieden opgenomen kunnen worden. Op lagere niveaus zou dit allemaal tot vaagheid kunnen leiden door de onbekende waas die van de Europese Unie vandaan komt (bijv. met fondsen).

Als het gebruik van territoriale cohesie dus al iets onthult, dan zijn dit enkel impliciete veldslagen in de marge van de Europese Unie (bijv. over Europese ruimtelijke planning). In zoverre dit het geval is toont het de beslistheid om geen beslissingen te nemen, waarmee de *status quo* voortduurt en dus domineert.

c De hermeneutische horizon van het concept

Aldus heeft territoriale cohesie twee kanten: aan de ene kant een *common ground* van vele betekenissen waarop vormen en objecten neergezet worden en grenzen van politiek ervoor worden gesteld (i.e. proposities) en aan de ander kant veel gebruik van het concept in machtspraktijken (i.e. posities). Het punt is dat bijna alle proposities van de “etherische orde” van het concept overeenkomen met posities in de *topical* orde van zijn “aardse chaos”. Deze overlappende proposities en posities (i.e. pro/posities) brengen ons ertoe om te stellen dat nadenken, in de alledaagse praktijk van beredeneren, gemakkelijk de “ether” en “aarde” van het concept kan verbinden en zo de hermeneutische horizon van territoriale cohesie kan vormen.

Dat wil zeggen, er verschijnen aan deze horizon vele mogelijkheden voor wederkerige relaties waarin Europese politiek de discussie over het concept beïnvloedt en territoriale cohesie onderzoek gevolgen heeft voor beleid. Voor de hand liggende voorbeelden van deze tactische productiviteit tussen pro/posities zouden territoriale cohesie indicatoren zijn, die gedefinieerd moeten worden, zoals ook de verdeling van fondsen, eveneens volgens deze indicatoren. Twee andere voorbeelden zijn dat: i) als het concept gebruikt wordt om Europees beleid territoriaal te coördineren, territoriale cohesie onderzoek dan niet meer over evenwichtige ontwikkeling kan gaan zonder dat gebruik tegen te spreken (i.e. op zijn minst is een technischere betekenis nodig), of ii) als territoriale cohesie kennis het concurrentievermogen van alle regio’s weergeeft, dit de promotie van specifieke regio’s met het concept tegenwerkt (bijv. perifere of bergachtige regio’s), aangezien territoriale cohesie dan over concurrentiekracht in het algemeen gaat in plaats van die van specifieke regio’s.

Met zulke macht-kennis effecten kan territoriale cohesie kennis de gemobiliseerde neigingen van het concept staven (bijv. door standpunten er over beschrijvend te ordenen) en het bestuur informeren (bijv. door een Europese Territoriale Cohesie Index te verzinnen). Zodoende zou tussen kennis en macht een netwerk geweven worden van onderlinge afhankelijkheden van en door redenatie (i.e. ‘*discursive interdependencies*’; Foucault, 1968, in Burchell&Gordon&Miller, 1991: 58; Wæver, 1998: 116; Diez, 2001: 12). Aangezien territoriale cohesie kennis nog gemaakt wordt en de veelheid aan territoriale cohesie gebruik nog veranderd, zal dit netwerk zowel complex als dynamisch zijn.

Ondanks dat het territoriale cohesie weefsel nog gemaakt wordt, is het toch al te kenschetsen. Het richt zich namelijk vooral op beleid, waarbij economisch denken, en de kritiek hierop, overheerst. Ook komen veel draden, of zelfs stukken stof, van het territoriale cohesie weefsel van ruimtelijke planning. Dit kan voor het concept betekenen dat de onderzoekstraditie en -instituties van Europese ruimtelijke planning nagebootst worden (met het European Spatial Planning Observatory Network (ESPON) bijvoorbeeld). Deze zijn opgesteld voor een symbiotische relatie tussen kennis en macht (denk bijvoorbeeld aan het beschrijven van Europese besluitvorming vanuit een overheidsperspectief). De vraag is dan welke mogelijkheden voor uitspraken (*‘possibilities of articulation’*; Foucault, 1968, in Burchell&Gordon&Miller, 1991: 58; Wæver, 1998: 116; Diez, 2001: 12) naar voren komen uit de beredeneerde onderlinge afhankelijkheden van de hermeneutische horizon van het concept. Dat wil zeggen, op welke manier beperken zij wat als redelijk beschouwd wordt in het geval van territoriale cohesie?

Het antwoord van dit onderzoek is een interpretatieve afbakening van het territoriale cohesie discours. Hypothetisch gezien verschijnen er vier regels die de uitspraken in dit discours afbakenen – anders gezegd, wat in het filosofische veldwerk van dit onderzoek beschreven wordt lijkt vier voorschriften te volgen. Deze

regelmatigheden zijn: i) alle objecten kunnen politiek noch tastbaar zijn, ii) alle bewerkingen moeten op specifieke wijze beleidsgericht zijn en reflectie moet ontbreken, iii) alle concepten moeten open staan om hun inhoud aan de inhoud van andere concepten te verbinden, en iv) alle theoretische keuzes moeten overgenomen worden.

De eerste regel voor waar territoriale cohesie over kan gaan volgt simpelweg direct uit de hierboven weergegeven “ether” van het concept. De tweede regel gaat meer over de manier waarop territoriale cohesie over deze objecten kan gaan. Het beleidsgerichte deel van de regel komt van de net gekenschetste beredeneerde onderlinge afhankelijkheden die in de hermeneutische horizon van het concept geweven zijn, waarbij de specifieke wijze natuurlijk verwijst naar het strijdtoneel dat het concept vormt in en tussen de gebruiksgebieden van de IGCs, het proces van en na het EROP, het Regionaal-/Cohesiebeleid, en de Europese Fondsen. De derde regel vat de verscheidenheid van zaken die territoriale cohesie behandelt, in plaats van enkel economische zaken bijvoorbeeld, en geeft ook aan dat ze vaak met elkaar verstrengeld zijn. Het deel van de tweede regel over reflectie en de vierde regel stellen simpelweg dat met het concept noch reflectie noch territoriale cohesie theorieën voorkomen, enkel theorieën van elders (bijv. Rawls’ *theory of justice*). Samen vormen deze regelmatigheden de formatieregels van het discours (i.e. ‘*rules of formation*’; Foucault, 1968, in Burchell&Gordon&Miller, 1991: 54) die demarceren wat als redelijke territoriale cohesie uitspraken beschouwd worden.

Deze grenzen van het territoriale cohesie discours individualiseren het als een geheel. Echter, de formatieregels laten natuurlijk vele mogelijkheden voor uitspraken hierover open. Ze moeten immers rekening houden met de verscheidenheid van al bestaande territoriale cohesie pro/posities. Omdat geen van deze pro/posities uit het niets komt maar alle geconditioneerd zijn, zijn er ook vele condities voor deze brede formatieregels. Alleen individualiseren zulke condities niet het discours, maar enkel bepaalde pro/posities ervan. Wat het discours wel verder individualiseert is, zoals de “aarde” van het concept al aangeeft, een opstellen van de overheersende *status quo* buiten de territoriale cohesie blik. Een gezichtspunt dat zo is opgesteld maakt het mogelijk dat alles binnen zijn perspectief in een voortdurend stromen kan verschijnen.

Door deze openheid heeft het territoriale cohesie discours de ruimte om vele discoursen samen te binden (als een *Discursive Nodal Point* (Diez, 2001)). Ook al kunnen specifieke discoursen zo samengebonden worden (bijv. het sociale cohesie discours met een economisch beleidsdiscours), het zijn er te veel om hier te noemen. Toch kunnen drie manieren waarop territoriale cohesie dit kan doen het discours verder individualiseren, want ze structureren de beredeneerde onderlinge afhankelijkheden van het concept. De drie verwachtingen hiervoor zijn: territoriale cohesie als een formatie-, verzamel-, of doorgangsvlak van redentatie, en ze worden hieronder in deze volgorde behandeld.

Als het territoriale cohesie discours in zijn schepping andere discoursen samen zou binden, dan vormt zich een formatievlak van redentatie. Dat wil zeggen, het zou zowel bestaan uit meerdere discoursen als als samengebonden discoursen. Het territoriale cohesie discours hoeft dan niet fundamenteel te veranderen, want in dit geval hoeven zijn uitspraken enkel de hierboven opgestelde formatieregels te volgen.

Als het discours een verzamelvlak van redentatie wordt brengt dit veranderingen met zich mee. Een holistisch strijdperk wijst dan namelijk beleidsdiscoursen aan (bijv. het cohesiebeleidsdiscours, het Europese ruimtelijke planningsdiscours), en dit is een strijdperk waarin uitspraken ook de *topical* orde van het gebruik van het concept moeten volgen. Echter, aangezien de veranderingen die dit meebrengt zowel specifieke gevallen betreft als betwist zijn, veranderen ze het territoriale cohesie discours niet fundamenteel.

Het territoriale cohesie discours zou daarentegen fundamenteel veranderen als een territoriale zienswijze zijn essentie vormt. Zo wordt het namelijk een doorgangsvlak van redentatie dat andere discoursen structureert met deze zienswijze en daardoor een kenmerk aan ze toevoegt. Aangezien uit alle uitspraken van het discours dan een territoriale zienswijze moet blijken, vult deze zienswijze de hierboven gestelde regel aan waaraan alle bewerkingen moeten voldoen.

Let wel, territoriale cohesie heeft zich nog niet tot een van deze drie vlakken van redentatie ontwikkeld, het discours staat echter wel voor ze open. Maar aangezien vele condities veranderingen dwarsbomen zal het territoriale cohesie discours waarschijnlijk ook wat dit betreft nogal vaag blijven.

In wederkerige productiviteit vormen de territoriale cohesie betekenissen en kennissen en het gebruik van het concept dus samen een onbepaald geheel, een systeem van territoriale cohesie kennis en daaraan verbonden praktijken: een discours. Ondanks dat de regels veel ruimte open laten voor uitspraken en structuren van redentie, worden toch niet alle uitspraken beschouwd als redelijke territoriale cohesie uitspraken. Vandaar dat het territoriale cohesie discours weliswaar een openheid in debatten voegt, maar dan wel een begrensde openheid.

Kritiek op territoriale cohesie expertise

Door de openheid van het territoriale cohesie discours is het mogelijk veel kritiek te hebben op de betrokken expertise. Gek genoeg vindt dit onderzoek echter de grenzen, de manier waarop ze worden getrokken om precies te zijn, problematischer.

Dit onderzoek maakt er dus niet zozeer een punt van dat het arbitrair is om de ene territoriale cohesie betekenis te verkiezen boven een van de vele andere, ook niet dat ze enkele onopgeloste spanningen bevatten (bijv. welke territoriale eenheden), noch dat de soorten betekenissen van het concept elkaar tegenspreken (bijv. of territoriale cohesie is een bestaande stand van zaken of een ideaal, of beleidscoherentie of een beleidsdoel, maar het kan niet beide zijn). Zelfs de hieruit volgende instabiliteit van de *common ground* van territoriale cohesie betekenis is niet zozeer het punt van kritiek, ook niet dat deze *common ground* territoriale cohesie kennis vormgeeft (bijv. met *framing*). Dit onderzoek bekritiseert dus ook niet zozeer dat deze kennis vaak gemaakt wordt door combinaties van al bestaande informatie zo te noemen, het arbitrair is de ene kennisclaim boven een andere te verkiezen, of dat deze claims elkaar tegenspreken. Hetzelfde geldt voor de besluiteloosheid over de machtspraktijken van het concept door de wisselvallige veranderingen in zijn gebruik en dat territoriale cohesie staat voor systematische onzekerheid door de betwistbaarheid van bijna elke positie die met het concept wordt ingenomen. Beide zijn niet zozeer de punten die dit onderzoek bekritiseert. Het bekritiseert niet eens dat zelfs als *bricolage* van handelingsgebieden territoriale cohesie geen *common ground* vormt voor besluitvorming (bijv. waar gaat het dan over, waarover te besluiten?). Al deze punten bekritisieren namelijk de openheid van het territoriale cohesie discours.

Dit onderzoek vindt daarentegen de grenzen van het discours veel problematischer. De formatieregels sluiten politieke en tastbare objecten buiten, net als bewerkingen die niet beleidsgericht zijn. Ook laten de zaken in de betekenis van het concept die onbehandeld blijven, terwijl dit niet logisch is, de grenzen van het discours zien (bijv. omgaan met meerdere territoriale niveaus). De gebreken in territoriale cohesie kennis doen dat ook doordat het, naast “feiten” van beleid, feiten mist, net als argumentatie bij elkaar tegensprekende claims, theorie (bijv. over plaats- of territoriumgebondenheid, relaties of afbakening als basis), en reflectie (bijv. op de spanning tussen de apolitieke wereld en het politieke perspectief van de territoriale cohesie blik). De hoofdkritiek van dit onderzoek betreft echter niet deze grenzen die het territoriale cohesie discours afbakenen, maar dat ze gevolgd worden.

Dat wil zeggen, dit onderzoek bekritiseert territoriale cohesie expertise vooral omdat de onderlinge afhankelijkheden van redenering, die effecten tussen macht en kennis verzekeren, dubieus zijn. Bij territoriale cohesie houdt, simpel gesteld, elke intellectuele keuze een politieke keuze in. Bij het concept lijkt deze griezelige verbinding dan te rechtvaardigen dat macht technocratisch uitgeoefend wordt, omdat het territoriale cohesie discours, dat deze wederkerige relaties verzekert, zijn experts onderscheidt van leken.

Wat dan paradoxaal is, is dat het territoriale cohesie discours dit doet op een vage wijze die zowel onzeker als onduidelijk is. Dat het discours lastig is vast te stellen betekent misschien wel dat het niet bestaat, niet als kennissysteem, ook niet als machtspraktijken, noch in de zin van formatieregels. Je zou dan kunnen stellen dat het concept enkel (het denken over) het innemen van posities voorschrijft, omdat territoriale cohesie feitelijke kennis en argumentatie mist. Het gevolg hiervan zou zijn dat territoriale cohesie geen discours is, maar in zichzelf een *politique spirituelle*, en dus experts van leken onderscheidt maar dit zonder dat daadwerkelijke expertise een rol speelt – behalve de expertise van geestelijke machtspraktijken.

Conclusie van het filosofische veldwerk over het concept territoriale cohesie

Het filosofische veldwerk van dit onderzoek begon met de vraag wat de betekenis en het gebruik van het concept territoriale cohesie is in de Europese Unie. Op zijn drievoudige frontistisch pad kwam het vervolgens langs vele betekenissen, kennissen, machten, en redeneringen die samenstromend het territoriale cohesie discours vormgeven. Daarbij komt dat als deze semantische, epistemische, agonistische, en rationele stromen samen al een deel van de wereld weergeven, dit dan ook een plaats zou zijn waar vele objecten en processen samenstromen. In beide gevallen is territoriale cohesie dus te begrijpen als de plaats waar stromen grond zoeken (*The Place where Streams seek Ground*).

Deze stromen komen namelijk samen, maar ze lijken geen consistent en coherent systeem te vormen. Daarbij komt dat er geen basis verschijnt om de stromen op te grondvesten, niet in feiten of tastbare objecten, ook niet in besluiten, noch in het denken. Desondanks zijn de betrokken ideeën gericht op tastbaarheid, staan de posities op de agenda voor besluitvorming, en heeft het discours argumentatie nodig. Dat wil zeggen, de territoriale cohesie proposities, de posities van het concept, en het discours proberen zich te grondvesten. Met deze geïmpliciteerde status van het concept territoriale cohesie eindigt dit onderzoek daarom met een vraag aan de (wetenschaps)praktijk, als die in dit geval nog wel weet wat zij moet doen: 'Waarom deze territoriale cohesie interpretaties?', of sterker, 'Waarom territoriale cohesie interpretaties?'